

Originalni naučni rad

Mithat Jugo¹

ANALIZE I POIMANJA SINTAKSIČKIH ISTOKORIJENSKIH FORMI U ARAPSKOJ LINGVISTICI

Sažetak

Repeticija istog leksičkog korijena u dvije ili više riječi vezanih na sintaksičkom nivou je lingvistički fenomen poznat u usmenom i pismenom arapskom jezičkom izrazu. Rad prezentira prirodu istraživanja ovog fenomena u arapskoj klasičnoj i modernoj lingvističkoj misli. Istraživanje pokazuje da su se klasici doticali sintaksičkih istokorijenskih formi u poglavljima: derivacije, apsolutnog objekta, sintaksičkog vezivanja atributa i imenice, kao i u određenim stilskim figurama, iako im ovaj fenomen nije bio prevashodni cilj u njihovim istraživanjima.

Sintaksičke istokorijenske strukture u istraživanjima komentatora Kur'ana i modernoj arapskoj lingvistici dobijaju svoje jasno terminološko određenje i njihovo istraživanje se stavlja u jasne lingvističke okvire. Rad ukazuje na najvažnije studije koje su se bavile ovim fenomenom u svojim istraživanjima, kao i na brojne jezičke funkcije ovog fenomena, poput: kohezije i koherentnosti teksta, argumentativne funkcije struktura te važnu semantičku funkciju.

Ključne riječi: istokorijenske forme, repeticija, gramatika, derivacija, apsolutni objekat, stilske figure, komentatori Kur'ana, arapska lingvistika

Uvod

Sintaksičke istokorijenske forme su jezičke strukture koje se temelje na repeticiji istog leksičkog korijena u dva ili više jezičkih jedinica međusobno vezanih na sintaksičkom nivou. Svojim

¹ Viši asistent, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, jmidho@gmail.com

Rad autora je dostavljen 3. 11. 2013. godine, a prihvaćen za objavljivanje 9. 12. 2013. godine.

fonetsko-sintaksičkim sastavom koji se temelji na repeticiji istog leksičkog korijena i oblikuje u različite sintaksičke forme, poput: glagol + subjekat **قال قائل**, regens + infinitiv **والسباحات سبحاً**, imenica + atribut **راضية مرضية**, genitivna veza **عمل عامل** i druge sintaksičke oblike, predstavljaju značajan stilski izraz koji se pojavljuje u različitim žanrovima usmene i pisane riječi arapskog jezika. Vidljivo je prisustvo ovih formi u različitim funkcionalnim stilovima te tekstu Kur'ana, kao najuzvišenijem stilskom izrazu na arapskom jeziku, što upućuje na njihovu važnost i funkcionalnu ulogu koju vrše u tekstu. Bogatstvo istokorijenskih sintaksičkih oblika i njihova upotreba u brojnim mjestima kur'anskog teksta su jedan od razloga za istraživanje ovog fenomena u okviru arapske lingvističke misli. Ovim radom se želi ponuditi teorijski osvrt na prirodu istraživanja arapskih klasika; gramatičara, stilista, komentatora Kur'ana/mufesira ovog jezičkog fenomena, kao i istraživanja koja su vođena u modernoj arapskoj lingvističkoj misli, s ciljem istraživanja njihova poimanja, prirodu metodološkog programa kojim su se vodili pri istraživanju, te prikazati rezultate do kojih su došli u istraživanju uloge fenomena u jeziku.

Istraživanje fenomena u arapskoj gramatici

Poznato je da su arapski gramatičari istraživali problem repeticije u području **pojačanja (koroboracije) التوكيد**, dijeleći ga na dva dijela: leksičku **repeticiju التكرار اللفظي**, koju dijele na različite vrste: repeticija slova, riječi, rečenica, te značenjsku repeticiju **التكرار المعنوي**. U okviru ovih istraživanja, gramatičari nisu ukazali na repeticiju istog korijena pri formiranju sintaksičkih jezičkih formi. Iako se nisu bavili ovim fenomenom, to ne znači da su ga u potpunosti izostavili u svojim istraživanjima. Praktičan gramatički diskurs obiluje upotrebom sintaksičkih istokorijenskih formi. Vrlo je primjetno, u klasičnom stilskom izrazu, da gramatičari otvaraju svoja izlaganja jezičkih problema, oslanjajući se na hipotetičko pitanje *in qāla qā'ilun* „ako neko kaže“, (Al-'Anbārī, 1995), jezičku konstrukciju koja se temelji na repeticiji leksičkog korijena (**ق-و-ل** q-w-l) u subjektu i glagolu datog pitanja. U istraživačkom pogledu, fenomen repeticije istog korijena riječi kod gramatičara, u kontekstu sintaksičkog formiranja, tretiran je kroz tri različite jedinice, i to: derivaciju **الاشتقاق**, apsolutni objekat **المفعول المطلق** te sintaksičko vezivanje atributa i imenice zasnovano na istom leksičkom korijenu riječi **الصفة والموصوف**.

Derivacija leksema je prepoznatljivi specifikum arapskog jezika koji predstavlja veoma važno jezičko sredstvo koje omogućuje razvoj arapskog jezika, obogaćujući ga velikim brojem leksema koji se razlikuju u morfološkom i semantičkom pogledu. Klasične studije, uglavnom, definiraju derivaciju na način: izvođenja jedne forme iz druge, s njihovom istovjetnosti u osnovnom značenju riječi i njenom leksičkom korijenu, te određenoj formi, oblikovanju, tako da izvedena riječ upućuje na osnovno značenje, kao i zaseban koristan semantički dodatak, i to zbog razlike u pojedinim harfovima i obliku riječi, poput: ضَارِبٌ *dāribun* od ضَرْبٍ *daraba*, te حَادِرٌ *hadirun* od حَادِرٍ *hadara* (Aṣ-Ṣuyūtī, 1958:1/346). U drugoj definiciji derivacija se definira: „Izvođenje jednog leksema iz drugog, pod uslovom njihove značenjske i strukturalne podudarnosti i različitosti u formi“ (Al-Ġurġānī, 1991/43). Za razliku od klasika, definicija koju navode studije novijeg datuma je, u određenom smislu, preciznija. Derivacija predstavlja generiranje leksema jednih iz drugih i njihovo vraćanje na jedan korijeniti osnov koji određuje njihovu strukturu, a koja aludira na njihovo međusobno osnovno značenje, kao i na novo zasebno značenje (Ṣubḥī Aṣ-Ṣāliḥ 1981:174). Ibn Ġinnī, jedan od tradicionalnih gramatičara, puno je doprinio razjašnjenju ovog problema i njegovoj upotrebi u jezičkoj analizi (Ibn Ġinnī, s. d. 2/134). Svojim pristupom derivaciji, s aspekta njene definicije i podjele, njegova studija je osnov za izučavanje i razumijevanje derivacije u arapskom jeziku. Gramatičari poput Ibn 'Aqīla, Ibn Ġinniya i drugih, baveći se derivacijom, u okviru svog metodološkog pristupa, na način njenog definiranja, direktno se dotiču osnovnog elementa na kome se temelje istokorijenske forme (Ibn Ġinnī, s. d. 2/134; Ibn 'Aqīl, 1985:2/169). Bavljenje gramatičara problemom derivacije upućuje na činjenicu da gramatika u klasičnom smislu ima šire značenje od same sintakse koja u shvatanju arapskih klasika podrazumijeva sintaksu i morfologiju. Derivacija leksema u kontekstu istokorijenske repetitive predstavlja temeljni element nastanka ovog jezičkog fenomena. Sintaksičko vezivanje dva ili više leksema derivirana iz istog korijena je, u osnovi, proizvod leksičke derivacije, a ona je veoma važno istraživačko poglavlje arapskih gramatičara. Bavljenjem ovim lingvističkim pitanjem gramatičari ukazuju na osnovni element na kome počiva fenomen istokorijenskih formi u arapskom jeziku.

Apsolutni objekat, kao jedna od najfrekventnijih formi istokorijenske repeticije u arapskom jeziku, neizostavno je poglavlje gramatičara i jedno od poglavlja u kome gramatičari na direktan način ukazuju na fenomen sintaksičkih istokorijenskih formi. Apsolutni objekat kod Ibn 'Aqīla je infinitiv u akuzativu koji potvrđuje regens, pojašnjava ga ili brojno određuje, poput: ضربت ضرباً *darabtu darban*, ضربت سيراً زيد *sirtu sayra zajdin*, ضربت ضربتين *darabtu darbatayni* i njegov naziv *muṭlaqan* – apsolutni je zbog njegove direktne privrženosti regensu, tj. bez potrebe za prijedlogom ili njemu sličnim, čime se razlikuje u odnosu na druge akuzative..., (Ibn 'Aqīl, 2/169). U kontekstu određenja apsolutnog objekta, lijepo je podsjetiti na definiciju Zamaḥšarija koji kaže: „Apsolutni objekat je infinitiv iz koga se izvodi glagol, a njegov naziv je zbog deriviranja glagola iz njega, a Sibawayh ga zove *ḥadas*, *ḥadsan*, a ponekad ga zove *fi'al* – akt, koga dijeli na *mubham* – neodređen, poput *darabtu darban*, i *mu'aqqat* – određen, poput *darabtu darbatan*, *darbatayni*“ (Az-Zamaḥšarī, 1993:1/55). Zamaḥšarī upućuje i na نائب المصدر *nā'ibu-l-maṣdar* – zamjenik infinitiva, pojašnjavajući da se glagol vezuje za nešto što nije njegov infinitiv, a koji je u njegovu značenju, i to na dva načina: infinitivnom i neinfinitivnom. Infinitiv, tako, ima dva načina, nešto što se podudara s infinitivom u njegovom korijenu, poput riječi Uzvišenog, (وَاللَّهُ أَتَيْتُكُمْ مِنَ الْأَرْضِ أَنْبَاتًا) (نوح: 17)؛ (... وَتَبَّئْتُ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً) (المزمل: 8) i infinitiv koji se razlikuje od njega u leksičkom korijenu *qa'adtu ḡulūsan*, *ḥabistu man'an*, i neinfinitivno poput riječi ضربت أنواعاً *darabtu anawā'an* – na razne načine, kakvim udarcem, a od toga je رجع الفهقري *rağ'a al-qahqariy*, *qa'adtu al-qurfusā'*, *ištamala aṣ-sammā'*, što predstavlja određeni način povratka, obuhvaćanja i sjedenja, a od toga je i ضربته سوطاً *darabtuhū sawṭan*, poput biča sam ga udario (Az-Zamaḥšarī, 1/55).

Na osnovu ponuđenih definicija apsolutnog objekta, da se primjetiti da gramatičari ukazuju na fonetsko jedinstvo između regensa i infinitiva koji ga potvrđuje (Ibn 'Aqīl, 2/169; Az-Zamaḥšarī, 1/55). Kroz ponuđene definicije uočljivo je da se „apsolutni objekat vezuje za glagol deklinativnim (flektivnim) obilježjem, a on je akuzativ, kao što je to slučaj i s ostalim objektima. Akuzativno određenje apsolutnog objekta i njegova razlika u odnosu na druge objekte nije dovoljna, već i njegov morfološki oblik apsolutnog objekta pomaže u njegovom

određenju; tj. neophodno je da on bude infinitiv pomenutog glagola, što znači da glagol i infinitiv imaju isti leksički korijen i stoga sve što vrši funkciju apsolutnog objekta u značenjskom smislu, a nije iz istog leksičkog korijena, se naziva u terminologiji gramatičara *zamjenik apsolutnog objekta – nā'ib 'an maf'ūl muṭlaq*“ ('Abdullaṭīf, M. H. 1982:194). Govoreći o korijenskom jedinstvu regensa i infinitiva i njihovom dovođenju u strukturalno-sintaksičku povezanost, gramatičari na direktan način ukazuju na najvažniji element na kojem se zasniva fenomen strukturalno-sintaksičkih istokorijenskih formi. Iako se gramatičari u samom metodološkom polazištu nisu vodili korijenskim jedinstvom u svojim istraživanjima, njihove smjernice su veoma važne u teorijsko-praktičnom istraživanju ovog fenomena u svjetlu drugačijih teorijskih pristupa.

Jedna od teorija koja pokušava objasniti međusobnu vezanost sintaksičkih jedinica na drugačijoj osnovi od one koja je poznata i utjelovljena u klasičnoj gramatičarskoj teoriji regensa i njegovom ishodištu u vezivanju dva ili više elementa u sintaksičke strukture, jest teorija *تضافر القرائن* „*tadāfuru al-qarā'in* – međusobna isprepletenost kontekstualnih veza“, koju razvija Tammām Ḥassān. On ubraja određenost – *taḥdīd* تحديد, kao i intenzifikaciju *tawkiḍ* توكيد u implicirana kontekstualna vezivanja među strukturama. Tako se međusobnim leksičkim fonetskim sastavom glagola i njegova infinitiva intenzivira značenje akta kojeg vrši glagol, jer infinitiv je *ismu-l-hades* i njegov dolazak poslije glagola je intenziviranje samog akta kao i intenziviranje značenja glagola (Tammām Ḥassān, 1998:198). U kontekstu ove teorije učešće više ekspliciranih i impliciranih kontekstualnih veza među leksemima pojačava njihovu povezanost, iz čega se mogu iščitavati različita sintaksičko-semantička viđenja. Ovom teorijom se Tammām Ḥassān pokušava osloboditi teorije regensa u arapskoj gramatici i na ovaj način želi izbjeći brojna nejasna pitanja i nedoumice nastale na pitanju regensa i njegove validnosti u objašnjenju suodnosa gramatičkih jedinica koje učestvuju u gradnji sintaksičkih struktura.

U kontekstu ove implicirane značenjske poveznosti između dva elementa, vidljivo je da je istokorijenska jezička repeticija ili derivacija jednog leksema iz drugog i njihova sintaksička povezanost element koji određuje i intenzivira željeno značenje u strukturi i važan element koji upućuje na jednu od kontekstualnih veza. S ovakvim pristupom apsolutnom objektu i njegovom značenju gramatičari se na jasan način dotiču ove pojave, i to na

način kako to odgovara njihovom gramatičkom pristupu u istraživanju jezičkih problema.

I treće poglavlje gdje su klasici u dosluhu s ovom pojavom je **deriviranje pridjeva iz imenice** i njihovo postavljanje u strukturalni-sintaksički atributski kontekst, s ciljem iskazivanja pojačanog značenja. Na ovaj strukturalni izraz ukazuje *Sībawayh*: „Pitao sam ga o njihovom govoru: موت مانت *mawtun mā'it*, شغل شاغل *šuglun šāgil*, شعر شاعر *ši'arun šā'ir*, odgovorio je: S time se želi izraziti intenzivnije značenje i izražaj stvarne sposobnosti izvršenja čina, što odgovara njihovom govoru: *hammun nāšib*, *ʿiṣatun rāḍiyah*“ (*Sībawayh*, 1988:3/385). U istom kontekstu naveden je govor Uzvišenog: I govore حجراً محجوراً *hiğran mahğūran*, kao i حراماً محرماً *harāman muharraman*, čime se želi iskazati čistoća (udaljenost) od određenih stvari, tj. udaljiti od sebe nešto, kao da je rekao: „Zabranjujem to potpuno حراماً محرماً *harāman muharraman*“ (*Sībawayh*:1/326). Na ovu pojavu su ukazali i drugi gramatičari poput Ibn Sīrāfiya (*As-Sīrāfi*, s. a. 4/135), Ibn Sīrāga (*Ibn Sīrāg*, 1988:3/84), kao i lingvisti i leksikografi i filolozi poput Ibn Manzura u *Lisānu-l-'arab*, navodeći brojne primjere: شيب شائب *šaybun šā'ib*, kojima se želi izraziti glorificirano značenje u govoru, واشتعل الرأس شيباً *wašta'ala ar-r'asu šayban*, koji nema glagola, *wašta'ala* je u akuzativu specifikacije, a rečeno je da je apsolutni objekat, jer kada se kaže واشتعل *wašta'ala*, to je kao da se kaže شاب *šāba* i pojačava sa شيباً *šayban* (*Ibn Manzur*, korijen (شيب)). A Aš-Šujuṭī u *Al-Muzhiru* navodi cijelo poglavlje ove vrste repetitive ذكر الألفاظ التي جئ بها توكيدا مشتقة من اسم المؤكد الجاهلية الجهلاء *al-ğāhiliyyah al-ğahlā'*, a on je intenziviranje prvog, putem derivacije iz njegova imena, kojim ga pojačava, kao što se kaže: وتد *watidun wātid*, وابل وابل *wablun wābil*, حوض حاضج *hiḍğun hādiğ*; mutna voda koja se skuplja na izvoru i *hamğun hāmiğ*. A kaže 'Abū 'Ubajda u *Al-ğarīb al-muṣannifu*: Kaže se لائل لائل *laylun lā'il*, شغل *šuglun šāgil*, شيب شائب *šaybun šā'ib*, موت مانت *mawtun mā'it*, ويل وائل *waylun wā'il*...“ (*Aš-Šujuṭī*, 2/246-249). Na osnovu prikazanog, da se zaključiti da vezivanje imenice i njenog atributa na istokorijenskom leksičkom korijenu pojačava njihovu međusobnu povezanost, što se reflektira u semantici date forme.

Istokorijenski fonetski sastav regensa i njegova sljedbenika ima značaj u flektivnom određenju riječi u arapskom jeziku. Ovaj oblik, vrlo često, omogućava različitu flektivnu analizu i određenje njihove sintaksičke funkcije, što uslovljava različitu semantiku

datih struktura. Nije rijedak slučaj u arapskim analizama rečeničnih jedinica da im se pripisuje više od jedne gramatičke funkcije. رسولاً وأرسنناك للناس رسولاً tako, رسولاً u pojedinim tefsirima određuje se kao akuzativ stanja (Ibn 'Āšūr: 4/197), a na drugim mjestima određuje se kao المفعول المطلق apsolutni objekat (Al-'Aqbarī:1/375). Na osnovu prikazanog vidljivo je da su Sībawayh i drugi gramatičari, kao i leksikografi i filolozi, ukazali na sintaksičke forme zasnovane na istom leksičkom korijenu, kao i njihovu semantičku značajku u okviru spomenutih jedinica, ali bez detaljne analize koja bi u tom periodu pokrenula istraživanja ovog fenomena na zaseban način.

Fenomen u arapskoj stilistici

Stilistika je jedna od najstarijih jezičkih disciplina u kojoj su Arapi učinili veliki doprinos. Kao što je poznato, istraživanja u arapskoj stilistici tekla su na dva nivoa:

- 1) Strukturalni nivo, gdje su stilisti uvidali sve stilske promjene koje se dešavaju na površinskoj jezičkoj strukturi.
- 2) Semantički nivo, koji se dešava usljed upotrebe stilskih sredstava.

S obzirom na to da se fenomen istokorijenskih formi dešava u samoj strukturi jezika, stilisti su se dotakli ove pojave u okrilju tropa, i to kroz raličite stilske figure koje se često naslanjaju na repetitiji istog korijena, poput: *taġnīsa* – paronomazije, *reddu-l-'aġz 'alā aš-šadr* – simploke, *al-mušākalah* – zeugma i drugih, sagledavajući stilsku vrijednost koju nose u tekstu.

Ibn M'utaz, kao osnivač ove znanosti (علم البديع *'ilmu-l-badī'i* – znanost o pjesničkim ukrasima, tropika) u arapskoj stilistici, indirektno se dotakao repetitije istokorijenskih formi u okviru paronomazije – *taġnīsa*, gdje ukazuje na fonetsku sličnost, kao osnov postojanja ove stilske figure (Ibn Al-M'utaz, 1967/25). S obzirom na to da se paronomazija vrlo često zasniva na derivaciji iz jednog korijena, ovaj segment je izazvao raspravu među stilistima; ulazi li ono što se zasniva na derivaciji iz jednog korijena u okrilje *taġnīsa* – paronomazije. Šafadī uslovljava: da bi se nešto što je izvedeno iz istog korijena ubrajalo u paronomaziju, neophodno je da jedan od članova bude lično ime ili da se desio prijelaz stilskog značenja u drugo značenje gdje se gubi međusobno značenje. Tako أذفت الأذفة *'azifatu-l-'āzifa* nije *taġnīs* – paronomazija, osim ako أذف

'*āzifa* nije lično ime, tj. ime koje znači Sudnji dan. U tom slučaju '*azifatu-l-āzifa* ulazi u stilski okvir paronomazije (Aṣ-Ṣafadī s. a. 77). Ovaj smisao slijedio je Ibn Hilāl al-'Askari koji neke oblike zasnovane na *ištiqaqu* – derivaciji ne ubraja u okvir *taġnisa*, već ih naziva *taṣrīf* (Al-'Askarī, 1971/33). Tako *taṣrīf* postaje drugi terminološki izraz kojeg su koristili stilisti, a ima direktnu vezu s repeticijom istog leksičkog korijena riječi kao osnove pri formiranju ove stilske figure. Neki od stilista su ovaj tip repeticije svrstali u okvir stilske figure *ištiqāq* – derivacije, odvajajući ga od *taġnisa*, poput Qudame bin Ġ'afara (Qudāmah bin Ġ'afar, 1979:3) i Ar-Razija (Ar-Rāzī, 1985:62). U okviru paranomazije se pojavljuju i drugi terminološki izrazi u arapskoj stilistici, poput: *ġinās ištiqāq* (paronomazija derivacije) ili *muġānis* koji se pojavljuju kod Ibn Sināna Al-Hafāġīya (Al-Hafāġī, 1969:185) te *ġinās* (paronomazija) As-Sakkākī (As-Sakkākī, 1987:430). U kontekstu ove stilske figure stilisti su ukazali na istokorijenski osnov kao temelj na kome se gradi ova figura, a to je i ujedno osnovni element nastanka strukturalno-sintaksičkih formi repeticije istog jezičkog korijena.

Stilisti su se dotakli ovog jezičkog fenomena kroz druge trope, i to na način izbora jezičkih primjera koji se podudaraju s nekim od oblika fenomena repeticije istokorijenskih formi. Neki od primjera zeugme – *mašākalah* koji se podudaraju s oblicima istokorijenske repeticije su: (قال تعالى: (... فَمَنْ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ...) (البقرة: 194). قال تعالى: (وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ...) (النحل: 12). U strukturalnom pogledu, kur'anski ajeti koje stilisti često navode za ovu stilsku figuru u sintaksičkom pogledu su uslovne rečenice, koje se često naslanjaju na istokorijenski korijen u protazi i apodozi. Stoga one predstavljaju jednu od frekventnih istokorijenskih sintaksičkih formi. Vidljivo je u prvom primjeru da su apodoza i protaza zasnovane na istom leksičkom korijenu 'a-d-y (ع-د-ي) te leksičkom korijenu s-h-r (س-خ-ر) u drugom primjeru. Stilska figura simploke – *raddu-l-'aġz 'alā aṣ-ṣadr* u strukturalnom pogledu je često u dosluhu s repeticijom istokorijenskih formi, u formi ekspresivnih rečenica koje se zasnivaju na istokorijenskoj osnovi uvodnog dijela govora i njegovog zaključka. Simploka je stilski izraz u kome postoji jezička veza između uvodnog dijela govora i njegovog zaključka. Ponekad je povezanost između dva dijela semantičke prirode, usljed čega se dešava koherentnost govora između dva dijela (Ibn 'Abī al-'Iṣba', s. a. 36). Kur'anski ajeti kojima stilisti pojašnjavaju simploku su: (فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ

كَانَ غَفَّارًا) (نوح:10). قال تعالى: (...وَتَخَشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ..) (الأحزاب:37).

Tu su i primjeri kojima se objašnjava stilska figura *ibhām* – stilsko zasjenjivanje značenja, s ciljem njegove glorifikacije. 'Alāwī pojašnjava značenje *'ibhāma* riječima: „Znaj da ciljno značenje, ako se navede na nejasan način u govoru, koristi stilskom izrazu. Takav izraz uzhićuje i glorifikuje. A to, svakako, dotiče uši slušaoca. Recipijent u spoznaji ovog značenja rasplinjuje pažnju na različite strane.“ (Al-'Alāwī, 1982:2/78). Kaže Uzvišeni: قال تعالى: (فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ) (طه:78) „ A faraon je za njima s vojskama svojim krenuo, ali su ih talasi mora prekrili²; قال " I uradio si nedjelo³ koje si uradio i još si nezahvalan. (فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ) (الشعراء:19). قال تعالى: (مَا أَوْحَىٰ) (النجم:10). I snašlo ih je ono što ih je snašlo. (فَعَشَّاهَا مَا عَشَّى) (النجم:54). U kontekstu istokorijenskih formi, ovi ajeti vrlo jasno pokazuju oblik repeticije istog korijena koji se često javlja u imenici i odnosnim rečenicama na koju se odnose.

Negativna i pozitivna antiteza – *tibāqu as-salb wa-l-ṭġāb* u primjerima koje navode stilisti u sintaksičkom smislu umnogome korespondira s ekspresivnim rečenicama koje se često naslanjaju na repeticiju istog korijena. Antiteza – *tibāq* predstavlja „spajanje između dva glagola koji imaju zajednički infinitiv, jedan afirmativan, a drugi u negaciji, imperativu ili prohibitivu“ (Al-Qazwīnī, 1983:480). Uzvišeni kaže:

(... فلا تَخْشَوْا النَّاسَ وَآخِشُوا..) (المائدة:44) *Zato se ne bojte ljudi, već se bojte Mene.*

U svjetlu arapskih istraživanja u domenu stilistike možemo zaključiti da su stilisti imali doticaj s ovim fenomenom te da ga svrstavaju u okvir stilskih sredstava. Vidljivo je da su se ta istraživanja vodila u okviru njihovog metodološkog programa i interesa. Oni se nisu vodili ovim fenomenom u svojim istraživanjima, što je uslovalo da on bude razjedinjen na različita stilska poglavlja u okviru stilskih figura. Moglo bi se kazati da bi

² Vidljivo je da se Korkut, u dijelu ajeta koji se odnosi na istokorijenske forme, vodio tefsirskim tumačenjem značenja ajeta, a ne leksičkim značenjem date strukture.

³ Riječ „nedjelo“, kako ga prevodi Korkut, proizvod je kontekstualnog tumačenja. S doslovnim prijevodom kur'anskog izraza osjetio bi se kur'anski stilski izraz, čak i u prijevodu.

ovaj fenomen sa svojim širokim spektrom oblikovanja mogao poslužiti kao jedno od mogućih ishodišta u stilskim istraživanjima i na toj osnovi objedinjuje brojne stilske figure koje, u osnovi, egzistiraju na repetitiji leksičkog korijena. Na taj način bi se olakšalo izučavanje tropa kao jedne od važnih disciplina arapske stilistike.

Njihov nedostatak je i to što su se istraživanja vodila u okviru rečenice i izabranog primjera, a ne u tekstu kao cjelini, što čini studije arapske stilistike i retorike djelomičnim u okviru lingvističke misli.

Fenomen kod komentatora Kur'ana

Iako naznake o sintaksičkim istokorijenskim formama u istraživanjima gramatičara i stilista nisu dovoljne, ipak možemo konstatirati da su veoma dragocjene i da su temeljne u teorijskom istraživanju i razumijevanju ovog fenomena.

S obzirom na to da je fenomen veoma rasprostranjen u kur'anskom tekstu, važno je ispitati do koje mjere su komentatori Kur'ana ukazali na ovaj fenomen, jer često knjige koje komentarišu Kur'an predstavljaju prave riznice jezičkog znanja i ubrajaju se među tradicionalne izvore u izučavanju arapskog jezika. U pogledu analize ove lingvističke pojave doprinos mufesira je veoma bitan, jer je njihov metod u komentaranju kur'anskih ajeta uslovio neizostavan doticaj ovom fenomenu, što pomaže u teorijsko-praktičnom razumijevanju ove pojave. Nakon detaljne analize različitih tefsirskih izvora, neophodno je istaći da nismo našli jasan pristup ovom fenomenu u klasičnim tefsirima. (Aṭ-Ṭabarī, 2000) Vidljivo je da oni nisu poklanjali veliku pažnju tropima kao segmentu stilskog oblikovanja kur'anskih ajeta. A mufesiri koji su temeljili svoje komentare u razumijevanju značenja Kur'ana i poklanjali veliku pažnju jeziku kao osnovi razumijevanja su: Zamahšariji, 'Alūsi, te Ibn 'Āšūr. Ovi mufesiri su ukazali na dragocjene naznake u pogledu razumijevanja smisla ovog jezičkog fenomena i njegove strukture. Iz nekoliko komentara u kojima pojašnjavaju neke od sintaksičkih formi repetitije istog korijena, od kojih su neki i deriviranje pridjeva iz imenice i njihov atributski kontekst, očituje se njihovo jasno razumijevanje ovog fenomena. U ovom kontekstu smo pronašli nekoliko tefsirskih komentara koji, nedvojbeno, upućuju na to da su mufesiri zastali i ukazali na strukturu i značaj ovih jezičkih formi. „Običaj je Arapa da opisuju

nešto deriviranjem iz iste imenice, a radi iskazivanja jačeg intenziteta značenja, poput: ظلّ ظليل *zillun zalīl*, što se puno javlja na paradigmatu فاعل *fā'ilun*, a dolazi i na paradigmatu مفعول *maf'ūlun*, poput حجراً محجوراً *hiğran mahğūran* te نسياً منسياً *nasyan mansiyyan*“ (Al-'Alūsī, s. d. 3:99-100). Komentarišući dolazak atributa *al-muqanṭarah* المقنطرة u dijelu ajeta القناطير المقنطرة (*al-qanātiri al-muqanṭarati*), mufesiri ukazuju na to da se njime želi izraziti ogromno uveličanje, jer deriviranje atributa iz imenice koju opisuje, ako je već poznat imenitelj po tom atributu, navješćuje, u konačnici, glorifikaciju o njemu, kao što se kaže: *laylun 'alyal*, *zillun zalīl*, *dahyatun dahyāu'*, *ši'arun šā'irun*, *'ibilun m'abbalah*, *'alāf mu'allafah* (Al-'Alūsī, 3:40).

Kaže Zamahšarī: Riječ *al-muqanṭarah* nastala od riječi قنطار *qinṭār* intenzivira značenje, kao što je govor: *'alf mu'allafah* i *badratan mubdiratan*. (Az-Zamahšarī, 1407:1/343). A u kontekstu primjera ظللاً ظليلاً *zillan zalīlan* mufesiri komentarišu da je dolazak atributa *zalīl* iz istog leksičkog korijena radi semantike potpunog dosezanja ciljanog opisa. Ponekad ovakav opis dolazi na oblik فاعل *fa'il*, kao što je u ovom primjeru, te primjerima: *dāun dawīyy*, kao i oblikom أفعل *af'ul*: poput govora: *laylun 'alyul*, *yawmun 'aywum*, kao i oblikom فاعل *fā'il*: poput govora: *ši'arun šā'ir*, *nasbun nasib* (Ibn 'Āšūr, 2000:4:159).

U Keššafu se navodi: ظللاً *Zalīlan* je atribut deriviran iz leksema ظلّ *zillun* radi intenziviranja njegova značenja. Kao što se kaže: *laylun 'alyul*, kao i *yawun 'aywum* i slično tome (Az-Zamahšarī, 1:523; 'Abu Hayyān, 1993:3/275). Razi komentariše ovaj primjer na način da je rečeno: *zillan zalīlan*, jer arapske zemlje su u žiži toplote. Tako je hlad u tim zemljama jedan od najvećih znakova rahatluka, zbog toga je semantika ovoga – *kināya* – alegorija o rahatluku, a njegov opis sa *zalīl* je glorifikovanje značaja rahatluka ('Abu Hayyān, 3/286).

Druga sintaksička forma na koju ukazuju mufesiri je istokorijenski osnov **glagola i njegova subjekta**. Ibn 'Āšūr u kontekstu ove forme komentariše kur'anski primjer أذفت الأذفة *'azifatu-l-'āzifah*, pa kaže: „Glagol (أذفت) *'azifat* prati subjekat deriviran iz istog glagola zbog unošenja straha kod recipijenta, a koji ga odvodi u razumijevanju ovog događaja u svim mogućim pomislima, u pogledu određenju događaja koji se približio, a već je jasno da je nešto teško, jer je navedeno poslije upozorenja.“ (Ibn 'Āšūr, 27:156).

Tu su i drugi primjeri koji upućuju na istraživanje komentatora Kur'ana u pogledu ove jezičke strukture. I riječi: *سأل سائل sa'ala sā'ilun* odgovara značenju riječi *سئل su'ila* jer dolazak subjekta glagola iz istog korijena glagola ne doprinosi znanju o izvršiocu radnje. Odustajanje od riječi da se kaže: *su'ila bi 'adābin*, riječima *سأل سائل بعداب sa'ala sā'ilun bi 'adābin* je zbog jasnijeg opisa ovog čudnog pitanja (Ibn 'Āšūr, 29:143). Vrlo je bitno primijetiti da se ovi primjeri vezuju i usredsređuju na slušaoca, što upućuje na argumentativnu snagu ovih sintaksičkih formi nastalih na jednom korijenu riječi. Iako su mufesiri ukazali na ovaj fenomen u strukturalno-semantičkom smislu, ipak se može kazati da mufesiri nisu iskoristili ovaj fenomen u komentaru u njegovom potpunom jezičkom značaju koji ima u kur'anskom tekstu. Primijetno je, na osnovu komentara, da mufesiri nisu obraćali dovoljno pažnje na fonetsko-fonološku ulogu glasa u tumačenju kur'anskog jezika.

Fenomen u modernoj arapskoj lingvističkoj znanosti

Na osnovu lingvističkih istraživanja da se primijetiti da arapski lingvisti istražuju ovaj fenomen u okviru djelomične repeticije – partial repetition i leksičke repeticije, onako kako ga tretira zapadna lingvistička praksa. Definicija *De Beaugranda* o djelomičnoj repeticiji, koja glasi: „Različita upotreba jednog korijena riječi“ (De Beaugrand and Dressler, 1981:79-80), zasigurno, obuhvaća i strukturalne sintaksičke forme nastale repetacijom istog korijena riječi. S obzirom na to da je derivacija osnovni način bogaćenja arapskog jezika koji obiluje pojedinačnim leksičkim formama, a koje se često vezuju u sintaksičkom smislu, arapski lingvisti, neki na direktan, a neki na indirektan način, ukazali su na sintaksičko formiranje istokorijenskih formi koje se na izvjestan način razlikuju od djelomične repeticije koju su izučavali zapadni lingvisti. U kontekstu ove teme pojavljuje se nekoliko izvora koji upućuju na ovaj lingvistički fenomen. Najvažniji izvor koji na jasan način ukazuje na ovaj fenomen je studija *'Ab'ādu al-'arabiyyah wa tārīhu tatawwurihā wa 'alāqātihā bi bāqiyati al-luġāti as-sāmiyyah* – Fāliḥ bin Šabīb Al-'Aġmī (Riyad, Maṭābi'u an-našr al-'arabī, 1994). U svojoj studiji Al-'Aġmī se dotakao određenih formi i ciljeva ove pojave, pod naslovom *'Asalīb al-mutaġānisah*. Ova studija je ponudila razumijevanje fenomena i otvorila obzorja izrade magistarskom radu koji je

tretirao ovu tematiku u okviru kur'anskog teksta i uvela je u obzorje lingvističkog poimanja, pod naslovom *Takrār šiyağ al-ğadr al-wāhid fi-l-Qur'ān al-karīm-dirāsah ad-dilāliyyah* (Repeticija istokorijenskih formi u Kur'anu. Semantička studija).⁴ Sagledavajući ovaj fenomen u okrilju arapskih lingvističkih istraživanja u teorijsko-praktičnom pogledu možemo konstatirati da ova istraživanja ukazuju na nekoliko funkcija i nekoliko važnih lingvističkih činjenica koje se vežu za ovaj vid repeticije, a osnovno je:

Kohezija teksta; kroz mogućnost raznovrsnog oblikovanja ova vrsta repeticije utječe na jaču i ljepšu povezanost teksta u cjelini te predstavlja važan kohezioni faktor. Mogućnost derivacije više leksema iz jednog korijena riječi i njihova raznovrsna konekcija zasnovana na dva ili više leksema čine tekst kohezivnijim i koherentnijim (Ġamīl 'Abdulmağīd 1998:101). Mogućnost raznovrsne derivacije je i sama odlika arapskog jezika koja ga razlikuje u odnosu na druge jezike, jer je derivacija u arapskom jeziku bogata i raznovrsna (Ibn Ġinnī, 1/5-14, 2/135-139). Formalna konekcija, koja se provodi putem jezičkih sredstava, a koja obuhvaća i istokorijenske forme, povezuje tekst od samog početka do kraja, od naslova preko njegovog sastava, i obezbjeđuje najviši stepen konekcije i samog slijeda između svih dijelova teksta te najviši stepen tekstualnosti, onako kako to predstavlja nauka o tekstu (De Beaugrand and Dressler, 1981:36; preneseno od 'Ibrahīm, 2007:105). Svaki od tih elemenata koji može biti riječ, sintagma, rečenica, pasus sa svojim dijelovima i različitim oblicima, bez sumnje, doprinosi razvoju teksta. S obzirom na to da se fenomen istokorijenskih sintaksičkih formi, u osnovi, zasniva na fonetskoj sličnosti, taj glasovni aspekt je osnov na kome se temelji te tako doprinosi harmoniji teksta. Poznato je da fonetska je sličnost, u shvatanju lingvista, važno fonetsko-koheziono sredstvo u tekstu ('Azzah Šibl Muhamad, 2007:128). Na funkciju kohezije teksta ovih jezičkih oblika ukazao je *Šubhī Al-Faqqī* koji, u kontekstu kohezije kur'anskih sura, spominje repeticiju koja nastaje „deriviranjem iz jednog korijena riječi“ kao oblik repeticije koji se podudara s fenomenom istokorijenske repeticije i doprinosi koheziji kur'anskih ajeta i sura. Tako primjer **قَدْرَهُ** **وَمَا قَدْرَ اللَّهِ حَقَّ قَدْرَهُ** *Oni ne veličaju Allaha onako kako ga treba*

⁴ U osvjetljavanju ove teme sam učestvovao izradom spomenutog magistarskog rada odbranjenog 2011. na Univerzitetu Kralj Saud, Riyad.

veličati (Al-'An'ām 91; Az-Zumar 67) koga navodi Al-Faqqi, konstatira da istokorijenski fonetski sastav između dva elementa doprinosi koheziji kur'anskog teksta (Šubhī Al-Faqqī, 2000:2/25-26, 2/30). Na ovu funkciju ukazuje i Ğamīl 'Abdulmağīd u kontekstu poetskog teksta (Ğamīl 'Abdulmağīd, 1999: 39-58) te 'Azzah Šibl Muḥammed u teorijskom određenju kohezije i njenih sredstava u arapskom jeziku ('Azzah Šibl Muḥamad, 145-147). Svi ovi teoretičari ishodište u promatranju ove funkcije pronalaze u studijama zapadnih lingvista De Beaugranda i Halidaya and Ruqaiya Ḥasana u kontekstu njihovih istraživanja o konekciji i konektivnim sredstvima u jeziku (Halliday and Ruqaiya Hasan, 1976:274).

Koherentna funkcija teksta je važan aspekt sintaksičkih formi o kojoj govore lingvisti. Bez sumnje istokorijenske forme nose i semantički smisao, što utječe na koherentnost teksta. Na važnost ovog oblika ponavljanja u pogledu koherentnosti teksta ukazuje Ğamīl 'Abdulmağīd. On navodi poetski tekst *Kašīdah al-maṭar* (Pjesma o kiši) od Badra Šākira As-Siyāba kao primjer utjecaja repeticije u koherentnom pogledu (Ğamīl 'Abdulmağīd, 1998:81). Repeticijom određenih dijelova proizvodi se i oblikuje značenje. 'Abdulmağīd ovu funkciju repeticije pronalazi u onome do čega su došli De Beaugrand i Dressler, tj. iskazivanju značenja u poetskom tekstu. Oblik poetskog teksta je vrlo važan jer se putem istovjetne ili djelomične repeticije realizuju zamišljena značenja.

Argumentativna snaga u govoru je važna funkcija ovih formi. Na ovu funkciju ukazuje Muhamed Al-'Abd. Razumijevanje argumentacije u terminološkom značenju je prošlo kroz tri etape i svaka od njih ima svoje zasebno shvatanje:

- prva etapa se odnosi na period prije nove ere i to na Aristotelovo ili filozofsko razumijevanje argumentacije,
- druga etapa se odnosi na period islamske civilizacije, gdje je argumentacija sinonim riječi debata i
- treća etapa koja se odnosi na dvadeseti vijek, gdje se argumentacija ubraja u filozofsko i jezičko značenje gdje se profilira kao lingvistička teorija u diskursnoj analizi.

Teorija argumentacije je jedna od lingvističkih teorija po kojoj je poznata francuska lingvistička škola. Teorija argumentacije se još uvijek razvija i konačno shvatanje argumentacije je još uvijek teško odrediti. Tako se razumijevanje argumentacije Andersena i Dove razlikuje u odnosu na shvatanje Perlemana i Tyteca te razumijevanje

argumentacije kod Dicrota i Anascombe. (Al-'Abd, 2002:br.60/65; Şawlah, 2007: *Al-ḥiğāğ fi al-Qur'an min ḥilāli 'ahammi ḥaṣā'iṣihī al-'uslūbiyyah*).

Muḥamed al-'Abd u svom radu ovu vrstu repeticije definira kao repeticiju dva ili više elementa iz istog korijena i njihovo vezivanje u neki od oblika sintaksičkih formi (Al-'Abd, 2002:br.60/65). On ukazuje na to da je ovakav način oblikovanja frekventan u arapskom govoru i bez sumnje glasovno utječe na recipijenta u govoru. Jezički oblici: glagol + subjekat, glagol + apsolutni objekat, kao i drugi oblici zasnovani na istom korijenu, u argumentativnom kontekstu, glasovnom sličnošću utječu na ponašanje sagovornika tokom debate. Tako primjeri: إقدار الله القادرين, تقويته الأقوياء, القدرة القادرة, نشر الناشرين, قول مسلكا القائلين, جبرية الجبارين, شكر الشاكرين, سعى لها سعيها, سلك مسلكا govora Ihvānu aṣ-ṣaffā i drugih, svojom fonetskom sličnošću glasovno utječu na sagovornika (Al-'Abd, 2002:br.60/65).

Fāliḥ Al-'Ağmī na jasan način ukazuje na fenomen istokorijenskih oblikovanja (Al-'Ağmī, 1994:57). On ovaj oblik lingvističkih formi ubraja u klasični stil govora koji gubi na značaju u dobu pisma. Fonetska sličnost leksema je obilježje samitskih jezika u kojima preovladava usmeni govor. On smatra da su ove strukture i navođenja viška riječi u govoru s ciljem postizanja muzičke komponente, čime se utječe na recipijenta, više glasovno nego značenjski (Al-'Ağmī, 177). Oblici poput قول قائل *du'āun dā'in*, قول قائل *qawlun qā'il* te brojevi رابع أربعة *rābi'un arb'a*, po njegovom mišljenju, predstavljaju višak u pisanom književnom izrazu (Al-'Ağmī, 177). Teoretsko poimanje sintaksičkih istokorijenskih formi se razvijalo dugi historijski period.

Posljednja studija koja tretira ovu tematiku u okviru kur'anskog teksta i uvodi je u obzorje lingvističkog poimanja je *Takrār ṣiyağ al-ğadr al-wāhid fil-Qur'ān al-karīm-dirāsah ad-dilāliyyah* (Repeticija istokorijenskih formi u Kur'anu – semantička studija). Ova studija ukazuje na jedanaest frekventnih sintaksičkih formi u Kur'anu, a one su: a) Glagol + subjekat (سورة يوسف: 26) (واشهد شاهد) (*wa šahida šāhidun*), b) Pasiv glagola + subjekat (الاعراف: 204) (قُرئ القرآن) (*quri'a al-Qur'ānu*), c) Glagol + subjekat + objekat, (ولا تزر وازرة وزر) (*wa lā taziru wāziratun wizra uhrā*), d) Glagol + opći objekat, (لقد أرسلنا رسلنا بالبينات) (الحديد: 25) (*laqad arsalnā rusulanā bi-l-bayyināt*), e) Regens + apsolutni objekat, (وسلموا تسليماً) (الأحزاب: 56) (*wa sallimū taslīman*), f) Glagol i akuzativ stanja, (وأرسلناك) (النساء: 79) (*wa 'arsalnāka rasūlan*), g) Genitivna veza (prvi المضاف) + drugi član genitivne veze (المضاف إليه) (المدثر: 48) (*šāfā'atu aš-šāfi'in*), h) Imenica + atribut (نسياً منسياً) (مريم: 23) (*nasyan*

mansiyyan), i) Glagol + povratna zamjenica + odnosna rečenica, (النجم: (فَعَشَّاهَا مَا عَشَى..) (٥٤) (*fağaşšāhā mā ʿaššā*), j) Pogodbena rečenica (protaza + apodoza), (وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ) (لأنفال: ١٩) (*wa in ta' ūdū na'ud*), k) Ekspresivne rečenice (glagol traženja + odgovor) (فَلاتخشوهم) (البقرة: 150) (*fa lā taḥšawhum waḥšawnī*). Svaka od ovih sintaksičkih struktura ima brojne sintaksičke oblike koji, u kontekstu kur'anskog teksta, vrše tekstualnu funkciju i iskazuju željenu semantiku.

Vrlo je interesantno primijetiti da se svaka od ovih modernih lingvističkih studija u istraživanju ovog fenomena temelji na izabranom korpusu tekstova, što ih odvaja od klasičnih arapskih istraživanja uobličjenih u gramatici i arapskoj stilistici.

Zaključak

Na osnovu iznesenog možemo kazati da su klasična i moderna arapska lingvistička istraživanja uočila fenomen sintaksičkih istokorijenskih formi i s različitim intenzitetom pristupila njegovu istraživanju.

I pored toga što se gramatičari nisu vodili ovim fenomenom u svojim istraživanjima, oni su, na jasan način, ukazali na fenomen sintaksičkih istokorijenskih formi, kao i na semantiku koju imaju u jeziku, i to kroz poglavlja derivacije, apsolutnog objekta te sintaksičkog vezivanja atributa i imenice u arapskom jeziku.

Površinska struktura sintaksičkih jedinica je važan segment arapske stilistike pa su istokorijenske sintaksičke forme u ovim istraživanjima izučavane u okviru nekoliko stilskih figura: paronomazije, zeugme, simploke, antiteze te stilskog zasjenjivanja, i to na način navođenja primjera koji korespondiraju s jednim od oblika istokorijenskih formi. Izučavajući pojavu u okviru primjera, a ne teksta, čini istraživanja gramatičara i stilista djelomičnim s aspekta moderne lingvističke misli.

Metodologija kojom se, uglavnom, vode komentatori Kur'ana dovela je do toga da oni zastanu na nekoliko formi istokorijenske repetitive i ukažu na semantiku ove pojave u kontekstu nekoliko ajeta, odnosno teksta, što ih čini predvodnicima u razmatranju određenih jezičkih pitanja u okviru tekstu.

Lingvisti su u promatranju ove pojave otišli korak dalje te su svoja istraživanja temeljili na lingvističkom korpusu. Tim načinom su otkrili različite sintaksičke istokorijenske oblike, kao i njihovu funkciju koju vrše u tekstu. Oni su ukazali na nekoliko važnih funkcija koje vrše sintaksičke istokorijenske forme u tekstu, kao što su:

kohezija, koherentnost, argumentativnost te muzikalnost i harmoničnost teksta.

Literatura

1. Al-'Abd, M. (br. 60, 2002) *An-Naṣṣu al-ḥiğāğī al-'arabī-dirāsah fī wasā'ili al-'iqnā'i. Mağallah an-naqd al-'adabī fusūl*. Qāhirah: Al-hay'atu-l-miṣriyyah al-'āmmah li-l-kitāb.
2. 'Abdullaṭīf, M. H. (1402/1982) *Fī binā'i-l- ġumlati-l-'arabiyyah*. Al-Kuwayt: Dāru-l-qalam.
3. Al-'Ağmī, F. Š. (1415/1994) *'Ab'ādu-l-'arabiyyah-dirāsah fī fiqhī al-luğah al-'arabiyyah wa tārīḥ tatawwurihā wa 'alāqātihā bibaqiyyati al-luğāti as-sāmiyyāh*. Riyad: Maṭābi'u an-našr al-'arabī.
4. Al-'Alāwī, Y. b. Ḥ. (1402/1982) *At-Tirāz al-mutaḍammīn li-'asrāri-l-balāğah wa 'ulūmi ḥaqā'iqi-l-'i'āğāz*. 1. izd. Bayrūt: Dāru-l-kutubi-l-'ilmiyyah.
5. Al-'Anbārī, 'A. -I-B. (1995) *Kitāb 'asrār al-'arabiyyah*. Bayrūt: Dāru-l-ğīl.
6. Ibn 'Aqīl, B. A. (1985) *Šarḥ Ibn 'Aqīl*. Damask: Dāru-l-fikr.
7. Al-'Askarī, 'A. H. (1971) *Kitāb as-šina'atayn al-kitābah wa aš-ši'ar*. Qāhirah: 'Īsā Bābi Al-Ḥalabī.
8. Ibn 'Ašūr, M. T. (2000) *At-taḥrīru wa at-tanwīru*. Beyrut: Mu'assasah at-tārīḥ al-'arabī.
9. 'Azzah, Š. M. (2007) *Ilmu luğati an-naṣṣī-an-nazariyyah wa at-taṭbīq*, 1. izd. Al-Qāhirah: Maktabatu-l-'ādab.
10. De Beaugrand and Dressler (1981) *Introduction to text linguistics*. London: Longman.
11. Ğamil, 'A. (1999) *Balağātu an-naṣṣi*, 1. izd. Qāhirah: Dāru Garib.
12. Ğamil, 'A. (1998) *Al-badī'u bayna al-balāğati-l-'arabiyyati wa al-lisāniyyati an-nasiyyah*. Qāhirah: Al-hay'atu-l-miṣriyyah al-'āmmah li-l-kitāb.
13. Ibn Ğinnī, O. (s. a.) *Al-Ḥasā'is*. Bayrūt: Dāru-l-hudā.
14. Al-Faqqī, Š. 'I. (1431/2000) *Ilmu al-luğati an-naṣṣi bayna an-nazariyyati wa at-taṭbīq-dirāsah taṭbīqiyyah alā as-suwar al-makiyyah*. Qāhirah: Dār Quba.
15. Al-Ḥafāğī, I. S. (1389/1969) *Sirru-l-faṣāḥati*. Qāhirah: Maṭba'atu Muḥamad 'Ali.
16. Halliday, M. A. K. and Ruqaiya, H. (1976) *Cohesion in English*, 2. izd. Longman Group Ltd 197.
17. Ḥassān, T. (1418/1998) *Al-luğah al-'arabiyyah m'anāha wa mabnāhā*, 3. izd. Bayrūt: 'Ālamu-l-kutub.
18. 'Ibraḥīm, A. I. (1428/2007) *Balağatu-l-ḥiğāğ fī aš-ši'ar al-'arabī-ši'ar ibn ar-rūmī namuḍağan*, 1. izd. Qahirah: Maktabatu-l-'ādāb.
19. Ibn 'Abī al-'Isb'a, Z. A. M. (s. a.) *Badī'u-l-Qur'an*, 2. izd. Qahirah: Nahḍatu miṣra li-at-ṭibā'ah.

20. Ibn Manzūr, M. M. (s. a.) *Lisānu -l-'arab*. Bayrūt: Dār šādir.
21. Ibn Al-M'utaz, 'A. (1967) *Kitāb al-badī'i*, objavio: Ignatijus Kračkovski. Bagdad: Maktabatu-l-muṭannā.
22. Al-Qazwīnī, Al-Ḥ. (1403/1983) *Al-īdāh*, 5. izd. Bayrūt: Dāru-l-kitāb al-lubnānī.
23. Qudāmah bin Ğ'afar, 'A.-l-F. (1399/1979) *Ġawāhiru-l-'alfāz*, 1. izd. Bayrūt: Dāru-l-kutubi-l-'ilmīyah.
24. Ar-Radiyy, I. (1996) *Šarḥ ar-radiyy 'ala-l-kāfiyah*. Bengāzī: Ġāmi'atu Qār Yūnus.
25. Ar-Rāzī, F. (1985) *Nihāyatu-l-īğāz fī dirāyati-l-'i'agāz*. 'Amman: Dāru-l-fīkr.
26. Aš-Šafādī, Š. (s. a.) *Ġinan al-ğinās fī 'ilm al-badī'i*, 1. izd. Bayrūt: Dāru-l-kutub al-'ilmīyah.
27. As-Sakkākī, 'A. Y. (1407/1987) *Miftāḥu-l-'ulūm*, 2. izd. Bayrūt: Dāru-l-kutubi-l-'ilmīyah.
28. Šawlah, A. (2007) *Al-ḥiğāğ fī al-Qur'an min ḥilāli 'ahammi ḥasā'isihī al-'uslūbiyyah*. Beyrut: Dār al-Farabī.
29. Sībawayh (1988) *Al-Kitāb*, 3. izd. Qāhira: Maktabatu al-ḥāniğī.
30. Ibn Sirāğ, 'A. B. (1408/1988) *Al-'uṣūl fī an-naḥw*, 3. izd. Bayrūt: Mu'assasatu ar-risalah.
31. As-Sirāfī, 'A. S. (s. a.) *Šarḥ Kitāb Sībawayh*. Bayrūt: Dāru-l-'ilmīyah.
32. Šubḥī Aš-Šālih (1981) *Dirāsah fī fiqhi al-luğah*, 9. izd. Bayrūt: Dāru al-'ilmi li-l-malāyīn.
33. Aš-Šuyūṭī, Ğ. (1958/1378) *Al-Muzhir fī 'ulūmi al-luğah wa amwā'iha*, 4. izd. Al-Qāhira: Dāru 'ihya al-kutubi al-'arabiyah/Isā Al-Bābī Al-Halabī.
34. Aṭ-Ṭabarī, M. Ğ. (2000) *Ġāmi'u-l-bayān fī t'awīl-l-Qur'an*. Bayrūt: Mu'assasatu ar-risalah.
35. Az-Zamaḥšarī, Ğ. (1407) *Al-Kaššāf 'an ḥaqā'iq ġawāmiğdi-t-tanzīl wa 'uyūni-l-'aqāwīl fī wuğūh at-t'awīl*. Bayrūt: Dāru-l-kitābi-l-'arabi.
36. Az-Zamaḥšarī, Ğ. (1993) *Al-mufaṣṣal fī šan'ati-l-'i'arāb*, 1. izd. Bayrūt: Dār wa Maktabatu-l-hilāl.

Original scientific article

ANALYSES AND UNDERSTANDINGS OF SYNTACTIC SAME-ROOT FORMS IN ARABIC LINGUISTICS

Mithat Jugo, MA., Senior Assistant

Abstract

Repetition of the same lexical root in two or more words related to the syntactic level is the linguistic phenomenon known in oral and written Arabic language expression. The paper presents the nature of research of this phenomenon in the classical and modern Arabic linguistic thought. The research shows that the classics touched upon same-root syntactic forms in the following sections: derivation, the absolute object, syntactic binding of attributes and nouns, and in certain stylistic figures, although this phenomenon has not been a primary objective of their research.

The same-root syntactic structures get their clear definition of terminology in the research of commentators of the Qur'an and in modern Arabic linguistics, and their research is placed in clear linguistic frameworks. The paper points out the most important studies that have dealt with this phenomenon, as well as a number of linguistic features of this phenomenon, such as: cohesion and coherence of the text, argumentative function of structures, and an important semantic function.

Keywords: same-root forms, repetition, grammar, derivation, an absolute object, figures of speech, commentators of the Qur'an, Arabic linguistics

م. مدحت يوغو

كلية التربية الإسلامية - قسم اللغة العربية - جامعة زانيتسا

تحليلات صيغ الجذر الواحد التركيبية ومفاهيمها في الدراسات

اللغوية العربية

الخلاصة:

تكرار الجذر اللغوي الواحد في كلمتين أو أكثر على المستوى التركيبي ظاهرة لغوية مشهورة في التعبير الشفاهي والكتابي في اللغة العربية. يقدم البحث دراسة لطبيعة هذه الظاهرة في التفكير اللغوي العربي القديم والحديث. يظهر البحث بأن القدامى درسوا صيغ الجذر الواحد التركيبية في الأبواب الآتية: الاشتقاق، المفعول المطلق، الصفة والموصوف، وكذلك في بعض الوسائل البلاغية على الرغم من أن هذه الظاهرة لم تكن هَدَفًا هَادِفًا في بحوثهم. نجد التعريف الاصطلاحي الواضح لصيغ الجذر الواحد التركيبية عند مفسري القرآن واللسانيات العربية الحديثة وكما نجد أن هذه الظاهرة في دراساتهم وضعت في إطار لغوي واضح.

يشير البحث إلى أهم الدراسات التي اهتمت بهذه الظاهرة وكذلك إلى عديد من وظائفها، مثل: التماسك واتساق النص، الوظيفة الحجاجية للتراكيب، وكذلك الوظيفة الدلالية.

الكلمات الجديدة: صيغ الجذر الواحد، تكرار، النحو، الاشتقاق، المفعول المطلق، الوسائل البلاغية، مفسرو القرآن، اللسانيات العربية.